

NOVI PRINOSI O HRVATSKOJ SIKSTINSKOJ CRKVI SVETOGA JERONIMA U RIMU

Ova je godina veoma značajna za hrvatsku rimsku zajednicu, jer njezina hrvatska nacionalna crkva slavi četiristotu obljetnicu svoga postojanja. Budući da je ova sikstinska svetojeronimska crkva u gradu Rimu *glava i majka* svim crkvama, kapelama i bogomoljama koje su Hrvati podigli diljem svijeta na svim kontinentima gdje se oni nalaze u iseljeništvu, dobro je zabilježiti za povijest tijekom slavlja spomenute obljetnice.

Slavlje je otpočelo 26. listopada 1988. svečanom misom kardinala Franje Kuharića, nadbiskupa i metropolite zagrebačkoga, predsjednika BKJ i naslovnika crkve slavljenice. Ovdje treba naglasiti da je sadašnji naslovnik prvi Hrvat kardinal iz Hrvatske koji nosi kardinalski naslov rimske sikstinske hrvatske crkve svetog Jeronima. Na svečanoj misi pjevao je zbor *Sisto V* iz rodnog kraja pape graditelja crkve Siksta V. iz gradića Grottammare.

Tijekom ove jubilarne godine održano je više prigodnih liturgijskih slavlja popraćeni zbornim pjevanjem crkvenih zborova iz domovine. Ovdje spominjem samo neke najvažnije datume: 13. studenoga – proslavu svetog Nikole Tavelića; 10. veljače – spomen-obljetnicu kardinala A. Stepinca; 30. travnja – proslavu svetog Leopolda Mandića.

Glavna proslava bila je vezana uz ovogodišnji vazmeni tjedan koji je bio najaktivniji i najzanimljiviji sa znanstvene i umjetničke strane. Za vrijeme puna dva dana u petak, 31. ožujka, i subotu, 1. travnja, u *Dvorani Bezgrešne* u samostanu franjevac konventualaca uz rimsku baziliku Dvanaestorice Apostola, u zdanju gdje je i Siksto V. kao franjevac konventualac proveo jedan dio svoga života, održan je znanstveni skup o spomenutoj crkvi. Skup je organizirao Papinski hrvatski zavod svetog Jeronima u Rimu pod naslovom *La chiesa di san Girolamo dei Croati da Sisto V ai nostri giorni* (Hrvatska crkva svetog Jeronima od Siksta V. do naših dana).

Na skupu je sudjelovalo osam predavača Hrvata i osam Talijana. Ovo je bilo prvi put u povijesti da su Talijani i Hrvati, ljubitelji hrvatske sikstinske crkve svetog Jeronima, a različitih znanstvenih profila u ovakvom opsegu, zajednički iznijeli rezultate svojih proučavanja u vezi sa spomenutom crkvom. Crkva slavljenica bila je proučena i osvijetljena s raznih gledišta. Predavanja su bila na talijanskom jeziku. Pogledajmo ih u sažetom prikazu:

1. Na mjestu današnje crkve svetog Jeronima stajala je mala, tamna i ruševna crkvice svete Marine iz XI. stoljeća koju je papa Nikola V. darovao godine 1453. ilirsko-hrvatskoj kongregaciji u Rimu, a koju su naši preci posvetili svom zemljaku i zaštitniku svetom Jeronimu Dalmatincu. Ta crkvice bila je uzdignuta 1566. godine na čast kardinalskog naslova (*titulus*). Kada je franjevac konventualac Feliks Peretti, rođen u mjestu Montalto godine 1521. kao potomak hrvatske izbjegličke obitelji, imenovan kardinalom 17. svibnja 1570. godine, papa sveti Pio V. dodjeljuje mu naslovnu crkvu svetog Jeronima. Taj svoj jedini kardinalski naslov kardinal Feliks Peretti nosio je sve do 24. travnja 1585. Kao naslovnik poklonio je crkvi jedno pontifikalno ruho na kojem mu je ilirsko-hrvatska zajednica u Rimu bila na poseban način zahvalna. O kardinalu Feliksu Perettiju, kasnijem papi Sikstu V. govorio je na simpoziju *mons. Ratko Perić*, rektor Papinskog hrvatskog zavoda svetog Jeronima u Rimu, a kao takav i rektor Hrvatske crkve svetog Jeronima. On je prikazao *lik Siksta V. najprije kao kardinala naslovnika stare crkvice, a onda kao papu graditelja nove crkve*. 24. travnja 1585. kardinal Feliks Peretti biva izabran za papu. Priča se da je htio uzeti papinsko ime *Illyricus I.*, ali nagovoren od kardinala di San Sisto uzeo je ime Siksto V. Na dan krunidbe, 1. svibnja 1585., darovao je crkvisi svetog Jeronima pedeset zlatnih škuda. Iste godine 14. lipnja Siksto V. je imenovao svog nećaka Aleksandra Damascenija Perettija da Montalto kardinalom i dodijelio mu crkvicu svetog Jeronima kao kardinalski naslov koji je nosio sve do 20. travnja 1587. kad mu je dodijelio naslov svetoga Lovre u Lucini, a kardinalom naslovnikom svetog Jeronima imenovao kardinala Petra Dezza kojemu je povjerio izgradnju nove crkve. Još iste godine kardinal P. Dezza pokazuje papi model *lijepo crkve* prema narudžbi samog Prvosvećenika. Gradnja nove crkve na mjestu stare bila je povjerenom poznatom arhitektu Martinu Longhiju Starijem kojem je Siksto V. vlastoručnim potpisom predao 21. travnja 1588. prvi predujam. Gradnja je započela ljeti iste godine. Zadnju, osamnaestu po redu, isplatu izvršio je 1. ožujka 1590. Sveukupni trošak gradnje crkve iznosio je 20.500 škuda. Papa Siksto V. osobno je tri puta posjetio gradilište 12. listopada 1588., 26. travnja 1589. i 2. lipnja iste godine kad je bio nazočan na misi koja je bila prvi put služena u novoj crkvi. Posljednji pohod crkvi svetog Jeronima bio je iste godine na blagdan zaštitnika crkve 30. rujna kamo je pošao u pratnji dvadesetpetorice kardinala, a s trinaesticom kardinala ostao je na svečanoj misi u novoj crkvi. Uz novoizgrađenu crkvu Siksto V. utemeljio je bulom *Sapientiam Sanctorum* od 1. kolovoza 1589. jedini nacionalni kaptol u Rimu u cijeloj crkvenoj povijesti. Odredio je da članovi kaptola mogu biti samo svećenici hrvatskog podrijetla i jezika. Kanio je u obližnjoj palači obitelji Dezza otvoriti hrvatski i poljski zavod, ali planovi su mu bili prekinuti iznenadnom smrću 27. kolovoza 1590.

2. *Mons. Đuro Kokša*, pomoćni biskup zagrebački i dugogodišnji rektor hrvatskog zavoda i crkve svetog Jeronima govorio je o *nacionalnom obilježavanju sikstinske crkve* povezujući crkvu svetog Jeronima uz neke događaje i znamenitije ljude. On je započeo time da su Hrvati stoljećima smatrali svetog Jeronima Dalmatince, odnosno Ilira vlastitim narodnim svecem. Zato je ilirsko-hrvatska kongregacija u Rimu njemu u čast posvetila crkvicu svete Marine koju je dobila 1453. od pape Nikole V. Da je bilo stara crkvice iz XI. stoljeća bilo sadašnja sikstinska bila

smatrana narodnom hrvatskom crkvom svjedoče zaklade, darovnice i darovi, pokretnine i nekretnine, koje su ostavljali Hrvati i Hrvatice u hrvatskoj svetojeronimskoj crkvi u Rimu iz raznih hrvatskih krajeva počevši od druge polovice XV. stoljeća. Neki značajniji od njih bili su: Fantino della Valle (Zaton kod Trogira) palatinski prisjednik iz godine 1474., godine 1478. bosanska kraljica Katarina Kotromanić Kosača, u XVII. stoljeću nekoliko zagrebačkih velikaša i biskupa te u prošlom stoljeću biskup đakovački i srijemski J. J. Strossmayer i mnogi drugi. Posebno hrvatsko obilježje svetojeronimskoj crkvi davali su kanonici svetojeronimskog kaptola koji su prema papinskoj buli *Sapientiam Sanctorum* morali biti hrvatskog podrijetla, a koji su, ako ne stalno, a ono bar prigodice, slavili liturgiju starohrvatskim jezikom popova glagoljaša. Kardinali naslovnici crkve bili su kardinali hrvatskog podrijetla, Feliks Peretti (1570–85) kao drugi naslovnik, a kao papa Siksto V. graditelj sadašnje crkve; Aleksandar Damasceni Peretti da Montalto (1585–87), njegov nećak; Hrvat, podrijetlom iz Bosne, nadbiskup i metropolita kaločki kardinal Leopold Kolunić/Kollonitz (1689–1707) i konačno po prvi put Hrvat, biskup hrvatske biskupije, zagrebački nadbiskup i metropolita kardinal Franjo Kuharić (1983–). Umjetnička djela u crkvi izvedena su po umjetnicima s ilirskog teritorija na kojem danas obitavaju Hrvati, ili pak po samim hrvatskim umjetnicima, osobito u ovom stoljeću. Spomenimo samo neka poznatija imena: I. Meštrović, J. Kljaković, I. Dulčić, A. Filipović, L. Ulmann, J. Turkalj.

3. Prof. dr. Ivan Golub s Teološkog fakulteta u Zagrebu prikazao je povijesnu ulogu i značenje glavnih ustanova vezanih uz crkvu svetog Jeronima: *bratovštinu* koja je starija od crkve, *kaptol* koji je suvremenik gradnje crkve i *zavod* koji je nasljednik obje nakon njihovih ukinuća. Bratovština kao nabožna družba, *Venerabilis Societas Confallonorum Slavorum Burghi Sancti Petri*, dobila je na dar 21. travnja 1453. od pape Nikole V. crkvicu svete Marine na lijevoj obali Tibera s dozvolom da uz nju podigne gostinjac s bolnicom za siromahe i romare iz Dalmacije i Slavonije. Obnovivši crkvicu bratovština ju je posvetila u čast svetom Jeronimu i po njoj se prozvala *Confraternità* (ili: *Congregazione*) *di San Girolamo degli Illirici* (ili: *degli Schiavoni*.) Neki od značajnih njezinih članova bili su A. Komulović, I. Lucić, S. Gradić, J. Križanić, I. Kukuljević. Papa Siksto V. kao graditelj današnje crkve utemeljio je uz nju 1. kolovoza 1589. bulom *Sapientiam Sanctorum* prvi i jedini nacionalni kaptol u Rimu koji je bio sastavljen od 6 kanonika, 6 prebendara i 1 arhiprezbitera. Nadarbenici kaptola mogli su biti samo stanovnici ondašnje *Ilirske provincije* i koji su govorili ilirskim ili hrvatskim jezikom. Zanimljivo je da Rim određuje i priznaje cjelovito jedinstvo ilirskih, tj. hrvatskih krajeva u jednoj autentičnoj interpretaciji Svete Rimske Rote iz godine 1656. kojom prekida parnicu između bratovštine i kaptola tumačeći značenje *Provincia Illyrica* kao pokrajine koju tvore Hrvatska, Dalmacija, Slavonija i Bosna i to u vrijeme kad su hrvatske zemlje raskomadane između otomanskog carstva, habsburške monarhije i mletačke republike. Poslije tridentinskog sabora koji je odredio osnivanje biskupijskih sjemeništa, u Rimu su mnogi narodi pretvarali stare hodočasničke gostinjce u zavode i sjemeništa za izobrazbu svećenika. Prvi arhiprezbiter kaptola svetog Jeronima A. Komulović pokušao je pretvoriti gostinjac u zavod za svećenike, ali nije uspio. Papa Pio VI. godine 1790. utemeljio je *Collegium Croaticum ad S. Hieronymum*. Taj zavod

bio je kratkog vijeka, do 1798. Zaslugom biskupa J. J. Strossmayera ponovno je otvoren zavod za bogoslove i svećenike 1864. pod imenom svetih Ćirila i Metoda koji je prestao djelovati padom papinske države 1871. Isti biskup isposlovaio je 1884. da se zavod ponovno otvori, ali samo za svećenike, no on je zbog unutrašnjih nesuglasica između bratovštine i kaptola bio zatvoren 1889. godine. Papa Lav XIII. ukinuo je bulom *Slavorum Gentem* od 1. kolovoza 1901. svetojeronimski kaptol, a gostinjac je pretvorio u zavod za svećenike pod imenom *Collegium Hieronymianum pro Chroatica Gente*. Zbog protesta talijanske vlade koja nije htjela priznati promjenu dobrotvorne *ilirske* ustanove u novi znanstveni svetojeronimski zavod *pro Chroatica Gente* te zbog protesta Crne Gore (nakon što su hrvatski biskupi tražili od pape pravo da i barski nadbiskup, koji nosi naslov primasa Srbije, ima pravo u zavod slati svećenike) koja je tražila da se u ime doda *et pro Serbica Gente* ili da se sve zamijeni *pro Slavis Meridionalibus*, papa Lav XIII. sam rješava pitanje osporavanog zavodskog imena uspostavljajući stari naziv *Collegium Sancti Hieronymi Illyricorum in Urbe*. Promjeni imena protivila se i austrougarska ambasada u Rimu, pa je zavod bio otvoren tek 10. studenog 1911. i djelovao do konca 1914. Nakon svih razmimoilaženja između kraljevskih vlada Italije i Jugoslavije glede imetka zavoda svetoga Jeronima došlo je do otvaranja zavoda godine 1924. koji je funkcionirao i za vrijeme rušenja stare zgrade i gradnje nove te do useljenja u sadašnju novu zgradu 1939. u kojoj djeluje do danas. Za izgradnju i lokaciju novog zavoda velike zasluge ima rektor mons. Juraj Magjerec. Velikom spretnošću rektora mons. Đure Kokše, potporom kardinala Franje Šepera i molbom hrvatskih biskupa papa Pavao VI. mijenja ime zavoda u *Pontificio Collegio Croato di San Girolamo* 1971. U tom zavodu borave svećenici hrvatskih biskupija nekadašnje *ilirske provincije* kojoj je danas pribrojena i barska nadbiskupija. Svećenici studiraju svete znanosti na rimskim papinskim učilištima. Rektor zavoda ujedno je i rektor Crkve. Sadašnjem rektoru mons. Ratku Periću pošlo je godine 1984. za rukom da talijanska vlada promijeni naziv crkve svetog Jeronima od *degli Illirici* ili *degli Schiavoni* u *Chiesa di San Girolamo dei Croati* te da se sva dobra bratovštine svetog Jeronima prepisu na Hrvatski papinski zavod svetog Jeronima.

4. Dr. Ivan Fuček D. I., profesor na Papinskom učilištu Gregorijani u Rimu i duhovnik zavoda svetog Jeronima predstavio je crkvu kao *hrvatsko središte liturgijskog i pastoralnog života* rimske hrvatske zajednice. U povijesti se svetojeronimska crkva brinula preko bratovštine i kaptola za duhovni život hodočasnika te članova rimske kolonije. Danas crkva ima status rektorije nacionalne crkve i pruža duhovnu pomoć hrvatskim vjernicima u Rimu: studentima, bogoslovima i civilima, časnim sestrama, kućnim pomoćnicama i ostalim sunarodnjacima, osobito hodočasnici. U nedavnoj prošlosti tražili su duhovnu pomoć i mnogi izbjeglice. U crkvi se uz redovitu nedjeljnu misu u 18 sati na hrvatskom jeziku slave mise i na talijanskom jeziku na koje dolaze vjernici Talijani. Pastoralni rad je sakramentalni, jer se sve koncentrira na misu, ispovijed, vjenčanje, a povremeno se održava i vjeronauk za mlade. Godišnje se održavaju četiri redovita svečanija liturgijska slavlja i susreti rimske zajednice: 30. rujna na blagdan zaštitnika svetog Jeronima, oko 14. studenog za blagdan svetog Nikole Tavelića, 10. veljače na obljetnicu smrti kardinala Alojzija Stepinca te oko 12. svibnja za blagdan svetog Leopolda B. Mandića. P. Fuček je

iznio mnoge podatke na temelju ankete koja je učinjena s vjernicima posjetiocima naše crkve.

5. *Dr. Slavko Kovačić* iz Teologije iz Splita istaknuo je *najuglednije osobe vezane uz svetojeronimsku crkvu*. Predavač ih je svrstao u slijedeće kategorije: svece, pape, kardinale, biskupe, pisce, povjesničare i umjetnike. Ovdje donosimo samo neka odabrana imena: a) Sveci osobito čašćeni u crkvi jesu sveti Jeronim, slavenski apostoli Ćiril i Metod, sveti Dujam i Arnir, sveti Filip Neri; b) Pape vezani uz crkvu koji su je posjetili i brinuli se za njezino poljepšanje bili su Nikola V. (XV. st.), Siksto V. (XVI. st.), Urban VIII. (XVII. st.), Klement XIII. (XVIII. st.), Pio IX. (XIX. st.) i sadašnji papa Ivan Pavao II. koji je više puta kao kardinal i krakovski nadbiskup posjetio zavod i crkvu i čiji se posjet očekuje u listopadu ove godine; c) od kardinala naslovnika crkve i pokrovitelja ilirske kongregacije illi bratovštine i zavoda te zavodskih studenata spominjemo posebice imena Pazmany, Kolunić/Kollonitz, Haulik i Šeper; d) od biskupa glasoviti su J. J. Strossmayer i J. Stadler; e) od imena vezanih za umjetnost neka se spomene graditelj crkve Martin Longhi Stariji, slikari G. Guerra, G. Puglia, P. Gagliardi, J. Kljaković, I. Dulčić te kipari N. Lazanić i I. Meštrović; f) od znanstvenika navodimo imena teologa J. Križanića, I. Paštrića, S. Gradića i S. Bakšića; od filozofa F. Patričića i R. Boškovića; od pisaca i prevodilaca na hrvatski A. Komulovića, F. Vrančića i T. Mrnovića; od priređivača hrvatsko-glagoljskih misala i brevijara R. Levakovića, I. Paštrića, M. Karamana, D. Parčića i J. Vajsa; od latinskih pjesnika N. Brautića, B. Stojkovića, K. Stojkovića te hrvatskog pjesnika J. Barakovića; od povjesničara I. Lucića, F. Račkoga i M. Baradu te muzikologa A. Vidakovića. Uz ova imena trebalo bi spomenuti mnoštvo živih crkvenih i kulturnih djelatnika.

6. *Pop Ive Milovčić*, svećenik-student zavoda svetog Jeronima iz glagoljaške otočke biskupije krčke, obradio je temu glagoljaštva u našoj crkvi. Hrvatska crkvena liturgijska glagoljaška baština obilježava Katoličku Crkvu u Hrvata jedinstvenom posebnosti u okviru latinštine Latinske Crkve kršćanskog zapada. Predavač je prikazao na temelju dokumenata glagoljanje u staroj crkvi svetog Jeronima do 1589., zatim u sadašnjoj crkvi od Siksta V. do ukinuća kaptola 1901. te od utemeljenja zavoda do II. vatikanskog sabora. Svetojeronimski kaptol i bratovština zaslužni su za promicanje i zaštitu glagoljanja u Rimu te za pripremanje glagoljskih misala i brevijara. Ta tisućljetna povlastica liturgije na narodnom jeziku kao ćirilo-metodska baština, njegovana od Hrvata u sklopu rimskog obreda, pretočena je danas Drugim vatikanskim saborom u živi književni jezik.

7. Od predavača Talijana sudjelovali su stručnjaci i mjerodavne osobe kojima su bile povjerene teme iz njihovih znanstvenih područja. *Dr Augusto Campa*, koji je četrdeset godina u službi zavoda i crkve kao tehnički savjetnik, inženjer, prikazao je *strukturnu koncepciju crkve*. Predavač je ocrtao lik arhitekta graditelja crkve Martina Longhija Starijeg kao inženjera dokazanog iskustva koji je znao u kratkom vremenu realizirati gradnju.

8. Dvoje mladih stručnjaka koji su doktorirali iz arhitekture na Rimskom sveučilištu na temu naše crkve, prezentirali su sažetke svojih radova. *Dr. Maurizio Caperna* prikazao je kritički *unutrašnjost crkve od Siksta V. do Pija IX.* analizirajući

raspored fresaka iz XVI. stoljeća u odnosu na arhitekturu M. Longhija Starijeg te njihovo značenje u reinterpetaciji boja, ukrasa i fresaka iz prošlog stoljeća.

9. *Dr. Donatella Rodriguez* dala je *presjek preinaka gradske sredine* oko crkve svetog Jeronima: oko 1450. nastaje gradska sredina *Schiavonia*, zatim se oblikuje trozub vježbališta Campo Marzio, izgradnja ulice Via di Ripetta, zatim gradnja današnje crkve za vrijeme Siksta V., izgradnja pristaništa na Tiberu Porto di Ripetta kod crkve svetog Jeronima te početkom ovog stoljeća uređenje okoliša današnje Piazza Augusto Imperatore.

10. Direktorica radova na restauraciji fasade i krovišta crkve, arhitekt *dr. Cinzia Croce* iz rimskog konzervatorskog zavoda govorila je o *čišćenju, konsolidiranju i restauraciji fasade crkve*.

11. *Prof. Alessandra Ghidoli* obradila je *tri djela Giuseppea Puglie* (oko 1600–1636) u crkvi svetog Jeronima. To su oltarne slike Madona s Djetetom i svetom Anom (1613), Sveti Jeronim (1632) i Pietà (1633), a spadaju među najuspjelije radove tog rimskog slikara.

12. *Prof. Marina Carta* osvijetlila je na temelju arhivske dokumentacije *aktivnost slikara Pietra Gagliardija* u crkvi svetog Jeronima u sklopu restauriranja i dekoriranja rimskih crkava. Osobito je istaknula umjetničko djelovanje autora na restauraciji naše crkve za vrijeme pontifikata Pija IX. (1846–78) u posljednjim godinama papinske države. Predavačica je analizirala fresku na svodu crkve kao pobjedu Crkve kroz uzvišenje Križa te freske koje prikazuju poklonstvo mudraca i raspeće.

13. *Mo Arnaldo Morelli* govorio je o *glazbenom životu* u povijesti crkve svetog Jeronima. Crkva posjeduje male orgulje iz godine 1609. i redovito je imala plaćenog orguljaša. Najpoznatiji među njima bio je kasniji orguljaš bazilike svetoga Petra Alessandro Costantini.

14. Konačno jedna od najzanesenijih ljubitelja umjetnina naše svetojeronimske crkve zacijelo je *dr. Erina Russo de Caro* koja je kao pripadnica rimske grofovske obitelji prikazala *veze nekih uglednih rimskih obitelji s crkvom svetog Jeronima*. Od tih obitelji navela je rođake pape Siksta V. pranećaka kardinala Aleksandra Damascenija Perettija da Montalto i papinu mudru sestru gospođu Camillu te rimske obitelji povezane ženidbenim vezama s Perettijevima da Montalto kao prinčevima Colonna, knezovima Cesarini i Savelli. S ovim zadnjima stopili su se s vremenom Perettijevi. Crkva i gostinjac imala je mnoge nekretnine kojima su se služili ondašnji Rimljani, ali ti »Rimljani« bili su podrijetlom ili Mlečani ili Dalmatinci ili iz Toskane ili iz Marka, a oni najbliži dolazili su iz Aquile.

15. *Dr. Vjeko-Božo Jarak*, svećenik iz Mostara, opisao je *kršćansku poruku* odnosno teološku interpretaciju nekih djela u crkvi svetog Jeronima. Po njemu tri freske u svetištu crkve prikazuju kroz svećeničko ređenje svetog Jeronima i njegov studij Svetog Pisma i njegov razgovor s crkvenim naučiteljima i svecima Bazilijem Velikim, Grgurom Nazijanskim i Paulinom univerzalnost značenja prevodilačkog djela svetog Jeronima za Crkvu i čovječanstvo. Tri freske iz devetnaestog stoljeća od Gagliardija (Uzvišenje svetoga Križa, Poklonstvo mudraca i Raspeće) protumačio je kao kršćanski optimizam karakterističan za ljude prošlog stoljeća, na temelju Ivanova evanđelja. Kopija Meštrovićeve Pietà svjedoči snagu vjere u Isusa Krista,

Kljakovićevo Uskrišenje Lazara i Isusovo uskrsnuće pripovijedaju o Kristovoj pobjedi nad grijehom i smrću, a Dulčićevo raspeće s hrvatskim svecima i blaženicima govori o božanskom preobražaju ljudi, svijeta i čitavog svemira.

16. Zadnji predavač bio je *dr. Tomislav Mrkonjić*, profesor na konventualskom učilištu Serafikumu u Rimu. On je iznio *vrednovanje o publikacijama o svetojeronimskoj crkvi* na temelju nacрта i planova, vodiča i literature o zbivanjima s ustanovama i osobama vezanim uz sikstinsku crkvu.

Zaključak

Na temelju ovog prikaza uočljivo je bogatstvo i raznolikost tematike koja je bila osvijetljena. U dva dana obrađeno je šesnaest tema koje povezuju i nadopunjuju povijesne, institucionalne, liturgijsko-pastoralne, književne, građevinske, umjetničke i povijesno-bibliografske aspekte. Bilo je i nekoliko posve novih tema.

Prije svega treba zahvaliti inicijatorima i organizatorima ovog V. rimskog simpozija, zajedničkog skupa hrvatskih znanstvenika i kulturnih djelatnika u Rimu, na kojem su bili nazočni i predavači Talijani. Najveći teret oko organizacije ponio je rektorat Papinskog hrvatskog zavoda i crkve svetog Jeronima.

Za simpozij se usuđujemo reći da je uspio i izborom tema i predavača, a pogotovu kompetentnošću kojom su oni prikazivali rezultate svojih istraživanja. Pohvaliti napose treba predavače Hrvate koji su svi održali intervente na talijanskom jeziku. Uspjehu skupa zacijelo je pridonio pravovremeno tiskani program, a osobito dobro pripremljena tiskovna konferencija (20. ožujka 1989.) te najava skupa preko Radio Vatikana (29. ožujka 1989.). Broj sudionika skupa bio je oko dvije stotine osoba, a što je u Rimu za simpozije ovakve nacionalne naravi zadovoljavajući posjet. Uz gore navedene predavače skupu su prisustvovali pretežno Hrvati profesori na rimskim učilištima, svećenici, redovnici, redovnice i bogoslovi na studiju ili službi u Rimu, naši studenti te lijep broj Talijana prijatelja naše crkve. U ime BKJ bio je nazočan *mons. Marko Jozinović*, nadbiskup i metropolita vrhbosanski.

Ovim uspješnim skupom nisu iscrpljene sve teme vezane za crkvu i zavod od Siksta V. do naših dana. Ovdje navodim riječi *o. Atanazija J. Matanića O. F. M.*, profesora povijesti i filozofije na franjevačkom učilištu Antonianumu u Rimu koji je u svojem zaključnom interventu u svojstvu predsjedatelja skupa upozorio da bi još trebalo dublje proučiti ulogu više puta spominjanog đakovačkog i srijemskog biskupa J. J. Strossmayera, tj. njegovo značenje za crkvu i zavod; zatim bi trebalo pripremiti kritičko izdanje statuta svetojeronimske bratovštine objavljenog davne 1541. godine koji bi nam mogli osvijetliti za sada još mnoge postojeće nejasnoće; trebalo bi tražiti izgubljene dokumente kao papinsku bulu kojom Siksto V. određuje gradnju crkve slavljenice; zatim izgublenu originalnu pergamentu bule *Sapientiam Sanctorum* kojoj nedostaje kritičko izdanje. Mnogi od predavača često su upotrebljavali riječ *difficoltà*. Priželjkivati je da se i te poteškoće iznova pretresu i riješe. Predavanja održana na znanstvenom skupu bit će objavljena u znanstvenom zborniku *Collectanea croatico-hieronymiana de Urbe*, svezak II. i III.

U sklopu simpozija u petak, 31. ožujka 1989., u rano poslijepodne ubrojio se i posjet grobu pape Siksta V. u bazilici Svete Marije Velike. Tu je *mr. Zvonimir*

Kurečić, zagrebački svećenik iz zavoda svetog Jeronima u Rimu, prikazao sikstinsku kapelu i grobove svetog Jeronima, svetog Pija V., Siksta V. i njegovih pranećaka Aleksandra i Francesca koji se nalaze u toj kapeli.

Simpozij je završio u nedjelju, 2. travnja 1989., svečanom misom u crkvi slavljenici koju je predvodio *mr. Đuro Gašparović*, vicedirektor Papinskog hrvatskog zavoda i crkve svetog Jeronima. Pod misom je pjevao mješoviti zbor iz zagrebačke katedrale koji je održao poslije mise kratak koncert.

Ovim je skupom i slavljem hrvatska rimska zajednica pokazala najljepši izraz zahvalnosti prema velikom papi naše krvi Sikstu V. kojemu kao religiozna i nacionalna zajednica najviše dugujemo svoju nazočnost na lijevoj obali Tibera u Rimu. S ponosom možemo ustvrditi da je papa Siksto V. pravi uzor tadašnje renesansne i kršćanske Europe koji je znao spojiti u savršeno suglasje svoje vjersko kršćansko uvjerenje, svoje velike planove i razboritost u odabiranju ljudi koji će ih provesti u djelo da budu na izgradnju naroda, kultura i tradicija. Hrvatska sikstinska svetojeronimska crkva u Rimu višestoljetni je svjedok takove veličine i takove vizije i zato se s pravom smatra *glavom i majkom* hrvatskim crkvama hrvatskog iseljeničtva.

Zvonimir KUREČIĆ, Rim

